

Els llaüts viatgers i la marina comercial sollerica: el bastiment: "Nuestra Señora del Rosario"

MIQUEL FERRÀ MARTORELL

Sota el segell de vuit reals i de l'escut de la reina Isabel II, "por la Gracia de Dios y la Constitución Reyna de las Españas. 1841", una escriptura de venda d'un llaüt viatger, ens pot introduir, d'alguna manera, en el llenguatge que dominava els costums mercantils de l'època i alhora mostrar-nos, a través d'un cas concret, el que fou tot un capítol certament important de la Història de Sóller: El seu comerç naval amb França durant els darrers anys del segle XVIII, tota la dinovena centúria i el primer terç del segle XX.

En la Ciudad de Palma Capital de la provincia de Mallorca a los cuatro días del mes de febrero de mil ochocientos cuarenta y uno. Ante mí el infrascrito escribano del Juzgado Militar de Marina pareció Nicolás Sader hijo de Juan vecino de la villa de Sóller dueño del laud Nuestra Señora del Rosario de porte de veinte y tres toneladas N° 21 de la matrícula de Vinaroz según la escritura a su favor otorgada por José Manuel Obiol patrón de gracia de dicha matrícula de Vinaroz el día veinte y siete de Noviembre del año próximo pasado ante Dn. Luís Ferrer y Marsal Notario y Escribano principal de Marina de la Provincia de Barcelona copia de la cual en debida forma ha presentado y queda archivado en esta escribanía de mi cargo el cual es su libre y espontánea voluntad y con el permiso del Exmo. Sr. Comandante Militar de este Tercio Naval en decreto del día de hoy Dijo: Que vendía y vendió el citado íntegro Laud con sus arreos y aparejos a favor de Guillermo Ferrà hijo de Lucas vecino y de la matrícula de Sóller por precio de cuatrocientos veinticinco pesos fuertes que confesó el vendedor haber recibido del comprador en dinero efectivo contado a su voluntad. Por lo que y renunciando la excepción de la moneda no contada havida ni recibida la del precio así ajustado pactado ni convenido todo dolo, fraude y engaño y demás del caso dásele el presente al enunciado Nicolas Sader al comprador Guillermo Ferrà y a los suyos todo el derecho de propiedad, acción y dominio que le compete y hasta el presente ha tenido sobre el referido Laud y sus arreos para que desde ahora pueda disponer de ello a su voluntad como cosa suya propia adquirida con justo

y legal título. Y promete el otorgante tener este acto de venta por firme y valedero el que jamás revocara antes bien estar en evicción a la seguridad y saneamiento cumplido en todo y cualesquiera caso con restitución y enmienda del daño y gastos a que obligó todos sus bienes presentes y futuros y se submetió al Fuero de este Juzgado Militar de Marina. De todo lo cual y para que conste yo el Escribano he continuado este acto siendo testigos requeridos Don Antonio Maria Alzina y Don Miquel Hernández vecinos de esta Ciudad a quienes y al Otorgante certifico conocer que firmo éste y doy fe.

Nicolas Sade Ante mi: Josef Tous y Font, Escribano.

Concuerta esta copia con su original que escrito en el sello cuarto obra en el registro de traspasos y denuncias de embarcaciones otorgadas en esta Escribanía de Marina a mi cargo y en fe de él lo firmo la presente en estos pliegos del sello segundo en Palma el dia, mes y año de su otorgamiento. Josep Tous i Font. Esno.

Recordem que els primers contactes sollerics amb la costa del Migdia francès es localitzen en el segle XVIII, quan és publicada una Reial Ordre per la qual es permet l'extracció legal dels cítrics de la nostra vila pel seu port, un dels més actius aleshores de Mallorca i que comptava amb un estol de vaixells comercials, com és ara, xabecs, falutxos i *llaüts viatgers*, aquesta darrera embarcació la més nombrosa. Taronges, llimones, oli, vi, així com fruites seques, són mercaderies exportades a La Nouvelle, Seta, Marsella, Aigüesmortes, Portvendres, Agde, Canes i Niça. Per altra banda, els mestres d'aixa sollerics fan sortir de les drassanes pròpies tot un seguit de petites naus, dels tipus ja esmentats, que venen a engrossir la flota que des de 1778 a 1808, és a dir, des de la llibertat de comerç amb les colònies al col·lapse econòmic de la Guerra del Francès, és la principal sortida econòmica de la Vall. Monsieur André Grasset de Saint Sauveur, comissari de relacions comercials de França i Cònsol de Sa Majestat Imperial i Reial a les Illes Balears, escrivia entre 1801 i 1805 que

la Vall de Sóller, vist des de l'altura de les muntanyes, ofereix l'espectacle d'un bosc sempre verd. La fecunditat del terreny, en aquesta part de l'illa és admirable; el més insignificant hort ret un benefici que gairebé no es pot imaginar. Els habitants, el qual nombre accedeix a uns 5000, fan collita d'oliva, garrova i seda; però, sobretot, una quantitat prodigiosa de taronges i llimones, famoses per la seva excel·lent qualitat. Aquest darrer article és el més considerable del comerç dels sollerics amb el Languedoc i el Rosselló, que formen avui els departaments de l'Hérault i dels pirineus orientals.

Semblants apreciacions feia Gaspar Melchor de Jovellanos en els seus escrits en prosa datats el 5 de maig de 1805:

Los montes que están aquende del Teix, aunque altos y retirados de la escena, descubren fuera y más lejos de ella la

soberbia cabeza del Puigmayor: cumbre elevadísima, la primera en recibir la nieve y la que más tolera sobre su frente. Sacúdela al fin para aumentar las puras y copiosas aguas de Sóller y para regar desde sus laderas y valles los fragantes pensiles y huertas deliciosas que atesoran allí cuanta riqueza y hermosura puede reunir naturaleza en un punto. Sitios encantadores, con razón comparadas al Tempe de Tesalia, y que acaso le vencen en sus vistas tan magnificas como pintorescas, en sus dulcísimas pomas de oro y en la prodigiosa exuberancia de frutos, que extienden su fama y su regalo por todas las orillas del Mediterráneo.

Però la descripció del tipus de vaixell que comentam ja la va fer en termes poètics i en la llengua de Provença, Frederic Mistral (1830-1914), l'autor d'obres tan clàssiques i universals com "Mireille", que en el poema "Lou Bastiment", traduït al nostre idioma per M. Antònia Salvà, ens evoca els aspectes d'un d'aquells llaüts: "

El bastiment ve de Mallorca/ ple de taronges amb bon vent,/ i engarlandat: no serà xorca/ l'eixida mai del bastiment. Ai rosament/ ve de Mallorca/ el bastiment. El bastiment és de Marsella/ -un fi llaüt ben proveït-/ s'inclina el mar en calma bella/ davant son fust, que és beneït. Vaixell complit/ és de Marsella/ i beneït. Es mariner que ha fet fortuna/ el capità del buc fidel./ Coneix les Índies d'una en una/ coneix la mar, coneix el cel. Mar i de relé/ ha fet fortuna/ entre aigua i cel. Fou gat de mar per tota escola,/ de temporals, n'ha menjat bé,/ mes entre els socis prest s'envola/ devenint mestre timoner. Franc mariner/ d'humil escola/ i timoner. Era conrat, mes bell encara/ quan devalla de son timó;/ robà la filla d'un cappare,/ d'un bell cap pare pescador. Llavors del dot que du sa esposa/ un vell llaüt es va bastir/ com ja els palangres li eren nosa/ deixant la pesca va patir.-Adéu- va dir/ ma bella esposa.-/ I va partir. El lleig carbó de sa coberta/ mai no mascara cap redol:/ amb ses tres veles sempre alerta/ la nau fa via, tant com vol: dins el revol/ lliscant, alerta,/ tal com Déu vol./ Flairós vaixell, net com la plata,/ tot de bell nou calafatat,/ com un gros peix vestit d'escata/ va relluïnt de tot costat. És ben pintat/ net com la plata/ de tot costat. Porta tres noves ancoretes/ amb un Sant Pere allà davant./ Dau-li bon vent i vies dretes./ Oh gran Sant Pere navegant! De proa estant/ les ancoretes/ anau vetllant. Tenen peix fresc tots els divendres,/ que de tot peix escau pescar/ quan costejant devers Portevendres/ llencen les xarxes a la mar. Dilluns, dimarts,/ dijous, divendres,/ calen la mar. Al port de Seta amb bones tretes/ venen la pesca, i tot rajant/ de dobles d'or i de pessetes/ compren el vi de Fontinyan. Carregaran/ amb bones tretes/ del Fontinyan. / Ja del tabac dins la fumera/ a Magalona, al Port del Bou/ carreguen sal i blat darrera,/ la barca és plena com un ou. Hi ha guany nou,/ cigars, fumera/ per tots i prou./ La gent del port, gais camarades,/ els portafeixos

provençals,/ atalaiant ses arribades/ davant la barca fan tres salts. Au! Als assalts/ gais camarades!/ i fan tres salts./ El bastiment ve de Mallorca/ ple de taronges amb bon vent..."

Mallorca, Marsella, Portvendres, Seta, Fontinyan, Magalona, Port del Bou... Heus aquí, en el poema de Mistral, la geografia que als patrons sollerics era tan habitual i propera.

L'any 1828 hi ha un total alliberament d'aquest comerç i una progressiva recuperació de la marina sollerica i de l'agricultura de la vall, intensament treballada durant les èpoques de paralització mercantil. La producció de les hortes de Sóller i Fornalutx arriba el 1860 a les 8000 tones mètriques de fruita. El conreu del noguer, l'ametler, la parra, la prunera, el pomer el llimoner i principalment el taronger a més de seguir un comerç activíssim a França, fomenta la primera ona migratòria important, la dels sollerics que van a establir-se allà per tal d'administrar ells mateixos aquest comerç de cara al públic. El període més intens d'aquest transplament de gent sollerica a ciutats franceses cal situar-lo entre els anys 1864 i 1865, a causa de la terrible plaga que destruï quasi tots els tarongers de la vall. Foren aleshores els fills joves de cada família que s'embarcaren vers França, Bèlgica o Suïssa, per tal d'obrir una botiga o treballar a les que ja hi funcionaven. Tampoc la flota, aleshores existent, restà a port. Coneixedors de la ruta i de la xarxa comercial, els patrons sollerics carregaven taronja al País Valencià i la duïen als punts ja esmentats. És, llavors, quan comerciants sollerics s'estableixen a Alzira, Carcaixent, Vila-Reial de Castelló... i altres zones de tarongerar. (Cas de Francesc Arbona, que té dedicat un carrer a Alzira amb làpida en relleu i retrat en bronze). Un altre producte de gran exportació en aquell moment era la figa seca, especialment la mallorquina, però no sempre prou per a donar abast al mercat francès, de manera que alguns comerciants sollerics s'establiren a Fraga, que com és sabut, és zona productora de figues d'extraordinària qualitat. Tanmateix en la dècada dels 70 els tarongerars sollerics es recobriren i així, en la famosa Geografia de Conrad Malte-Brun (1775-1826), geògraf francès nascut a Dinamarca, hi podem llegir, en l'edició actualitzada de 1868-69, que *Sóller es población muy antigua, mentada por sus naranjas y limones*.

Però tornant al tema dels llaüts o llaguts, que és la paraula que designa aquestes *embarcacions aparellades de vela llatina, de regular grandària, destinada principalment al cabotatge* (Fabra) i a la freqüència que els vaixells sollerics tocaven dos nous ports:

Alger, que era possessió francesa des del 1830 i la qual conquesta del país nord-africà es perllongaria fins al 1844, i Liorna (Livorno), a la Toscana.

Però concretem més el tema i anem als vells arxius de la Comandància de Marina de les Balears, tot seguint el noticiari que el senyor Joan Llabrés estudià en el seu dia, completat amb altres dades de cròniques antigues recollides al setmanari *Sóller* i així veim aquest tipus de vaixells que ja eren construïts a una certa drassana sollerica, segons plànols del brigadier de la Reial Armada Vicente Tofiño de San Miguel, l'any 1786. Els llaüts que apareixen en aquestes notes des d'aquesta data, amb matrícula de Sóller, són els següents:

"San Pedro" (1826); "San José", de trenta tones (1839); "San Cayetano", de 28 tones (1838); "San Agustín", de 24 tones (1844); "Humilde", de 55 tones (1857); "Hércules", de 38 tones (1838); "San Miguel", de 32 tones (1832); "Magdalena", de 42 tones (1858); "Nuestra Señora del Carmen", de 39 tones (1868); "América", de 57 tones (1868); "Santa

Margarita (a) La Providencia" (1867); "San Victoriano" (1867); "San Bartolomé"(1867); "Esperanza", de 40 tones (1901); "Carmen" (1870); "Santa Elena", de 40 tones (1871); "María Margarita" (1876); "Internacional" (1876); "Lareño" (1870); "Constante" (1870); "Magdalena" (1878); "San Francisco", de 77 tones (1883); "Unión" (1892); "Buenaventura" (1896); "Ebro" (1890); "Virgen Dolorosa" (1889); "María" (1894)... tot un gruix de naus que es completava amb xabecs, pailebots, bergantins, goletes, pollacres... Val dir que l'any que esmentam al costat de cada embarcació és el de quan començà a navegar o de quan per alguna raó, el funcionari la feu constar en els llibres.

Pel que fa als patrons, tenim una llista dels que estaven en actiu el 1859: Bonaventura Maiol, Jaume Oliver, Bartomeu Ferrà, Pere Antoni Joy, Bartomeu Estades, Josep Vicens i Puig, Lluc Ferrà, Miquel Busquets, Josep Coll, Francesc Casanovas, Joan Ferrer, Bartomeu Vicens, Bernat Marquès, Joan Marquès, Bernat Frontera, Antoni Oliver, Pere Antoni Bisbal, Antoni Vicens, Bartomeu Bosch, Antoni Estaràs, Joan Maiol, Bartomeu Casanoves, Jaume Miró, Pere Joan Miró, Joan Pons, Antoni Ferrer i Antoni Arbona. En total, quasi una trentena de patrons mercantils, per tres de pesca, en un cens d'homes de mar que sumava 170 individus, essent les tripulacions d'entre cinc i vuit homes. Aquells patrons, per altra banda, es feren certament populars, més que pel seu llinatge pel seu malnom: Carabina, Codony, Cremat, Felet, Fiol, Furo, Marrai, Seguí, Valent, Ventura... així com els mestres d'aixa March, Horrach, Canyelles i d'altres.

Bibliografia:

MALTE-BRUN: *Geografia Universal*, Madrid. Barcelona, 1869, VII, 985-1.010.

Joan M. CASTANYER SASTRE: "L'activitat mercantil al Port de Sóller (1835-1862). Tendències Conjunturals" *Estudis Baleàrics* 25, Palma, 1986, 31-40.

J. LLABRÉS BERNAL: *Algunas noticias para la Historia Marítima de Sóller*, 1786-1897, Soller, 1972.

Gaspar Melchor de JOVELLANOS: *Obras en prosa*, Círculo de Lectores, Barcelona, 1994, 332-334.

André GRASSET DE SAINT SAUVEUR: *Viaje a las Islas Baleares y Pitiusas*, Ediciones RODA. Palma de Mallorca, 1952, 43-44.

Miquel FERRÀ MARTORELL : "Els gal·licismes a la Vall de Sóller", *II Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona, 1986, 435-439.

Miquel FERRÀ MARTORELL: *Sollerics arreu del món*, Miquel Font, editor, Palma de Mallorca, 1992.

Arxiu familiar de l'autor: "Testaments i Escripures".

Resum

La ciutat mallorquina de Sóller exportava els productes de la vall, taronges, principalment, al sud de França, fent ús per a tal transport marítim de diferents vaixells, bàsicament els "llaüts", una nau mediterrània amb vela llatina i una certa capacitat de càrrega. Aquest comerç fou actiu des de finals del segle XVIII fins el primer terç del XX.

Abstract

Sóller, majorcan town, exported the Valley products, oranges, mainly, to the South of France, using for that transport by sea different ships, "llaüts", the most, a regular capacity Mediterranean boat. That commercial way was actif from the end of XVIII Century to the first thirty years in the XX Century.